

*Ο Καπετάν Γεώργιος Ζαχαράκης ή Κώστας Τζώρτζης**

Σε δημοσιευόμενον άρθρον μου αναφέρω ότι το υπό τον ανωτέρω Καμαρινιώτην καπετάνιον αρχηγούμενον σώμα ανταρτών Ηπειρωτών, έφθανε στους 150 άνδρες.¹

Ο στρατηγός Δημήτριος Τ. Νότη Μπότσαρης σε επιστολήν του προς εμέ αναφέρει, ότι τούτο απετελείτο από 250 άνδρας και πλέον.² Είχε δε τεθή υπό τας διαταγάς τού ταγματάρχου τού μηχανικού Σπηλιάδου, του πολιορκητού και ελευθερωτού της Πρέβεζας. Γενικός αρχηγός του εν λόγω Ηπειρωτικού σώματος ήταν ο τότε υπολοχαγός Δημήτριος Μπότσαρης.

Ήταν τόση η πίεση των Τουρκαλβανών ενόπλων, στα κάτω από τον Αχέροντα μέρη, ώστε απειλήθηκε ακόμα η διακοπή της εθνικής οδού Λούρου-Φιλιπιάδος και Λακοπούλας-Λελόβων, 26 του Οκτώβρη. Διά τούτο, αμέσως μετά την συνθηκολόγησι της φρουράς της Πρέβεζας (22.10.1912 π. ημ.), στέλνει αγγελιαφόρον ο Δ. Μπότσαρης με την εξής διαταγήν του προς τον οπλαρχηγόν Τζώρτζην, 21.10.1912: «Στείλε μου αμέσως αγγελιαφόρον διά να μου καταστήσης γνωστόν πού ευρίσκεσαι και τι κάμνεις. Δεν επιθυμώ να προβαίνης εις τίποτε χωρίς να το γνωρίζω. Απάντησέ μου πόσους οπλοφόρους διαθέτεις. Εγώ μετά 150 ανδρών μόνον διευθύνομαι προς Μπουντάρι και Φανάρι, όπου μάχονται οι Τζάμηδες ... Μόλις λήξη το ζήτημα Πρεβέζης (δηλαδή η πτώσις της) άνευ αναβολής, σπεύσε να έλθης εις Λέλοβα, όπου απέστειλα ήδη μία διμοιρίαν ... Μαζί σου θα έλθουν και όλοι οι άλλοι οπλαρχηγοί. Μόνον εάν, όταν λάβης την παρούσαν, έχει πέσει η Πρέβεζα, ελθέ τάχιστα εις Μπουντάρι προς ενίσχυσίν μου», υπογραφή Μπότσαρης.

Ο Δημήτριος Μπότσαρης με την υπ' αριθμ. 6 διαταγήν του, της 21.10.1912, προς Τζώρτζην Ζαχαράκην, διατάσσει: «Παρουσιασθήτε εις τον κ. ταγματάρχην Σπηλιάδην και ζητήσατε να σας αφήση, μόλις παύση να σας χρειάζεται. Σπεύσατε αμέσως εις Καναλάκι και όχι Λέλοβα, διότι

* Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην εβδομαδιαία εφημερίδα των Αθηνών *Ηπειρωτικών Μέλλον*, φύλλο 97/789 της 30.9.1974, σελ. 2.

¹ Βασιλάς Ηλίας Β., «Το χρονικόν της απελευθέρωσης της Πρεβέζης 21.10.1912», *Ηπειρωτικών Μέλλον*, φύλλο 97/771 της 14.11.1973, σελ. 1 & 2.

² Στεργιόπουλος Κωνσταντίνος Δ., *Το μικτόν Ηπειρωτικόν στράτευμα κατά την απελευθέρωσιν της Ηπείρου (Οκτώβριος-Νοέμβριος 1912)*, Αθήναι 1968, σελ. 94.

ΕΙΚΟΝΑ 1: Ο Κωνσταντίνος Τζώρτζης ή Ζαχαράκης
(Αρχείο ιατρού Γεωργίου Δ. Παπαμιχαήλ)

πρέπει να κτυπήσωμεν δυνατά τον εχθρόν. Από την δραστηριότητά σας εξαρτάται η επιτυχία του έργου μας. Σπεύσατε εις Καναλάκι».

Σε άλλην διαταγήν του Δημητρίου Μπότσαρη προς τον οπλαρχηγόν Τζώρτζη Ζαχαράκη, υπ' αριθμ. 77 (Α.Μ. της 18.10.1912) τού γράφει μεταξύ άλλων: «... Οι Τζάμηδες πρέπει να εκτονισθούν πέραν του Αχέροντος και Γλυκύ. Λάβε υπ' όψιν σου, ότι έχω απόλυτον ανάγκην της εδώ παρουσίας τού σώματός σου, διά να ημπορέσω να κτυπήσω τον τούρκικο στρατό από τα πλάγια ...». Και συνεχίζει η ως άνω διαταγή, συνιστώντας να κρατήσουν οι οπλαρχηγοί Τζιμαίοι, Ζάλογγος, Τριάντης και Παπαδιάς τον τόπο τους περί το Γλυκύ, πάση θυσία και «σήκω και έλα ογλήγωρα εις Ζώρισταν πριν τελείωση η μάχη, η οποία πέντε ημέρας τώρα γίνεται εις Πέντε Πηγάδια ...». Και σ' άλλες σελίδες του συγγράματος του γυμνασιάρχου Κωνσταντίνου Δ. Στεργιοπούλου,³ που τόσο εξάίρετα και αξιόλογα και ειλικρινά συνέθεσε με βάση τα σωθέντα έγγραφα και διαταγές του αρχηγού Δημητρίου Μπότσαρη, εκτίθεται η λαμπρή και ηρωική πολεμική δράση του οπλαρχηγού Γιώργου Ζαχαράκη, στις επιχειρήσεις Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 1912.

Και λίγα βιογραφικά στοιχεία τώρα για τον ήρωα κλέφτη Ζαχαράκη. Για τον ήρωα πάππον Ζαχαράκη, διωγμένο από τον Αλή πασά της Ηπείρου και τον φίλο αυτού Καπετάν Γιαννάκη της Καμαρίνας, έχω δημοσιεύσει ειδική μονογραφία στην «Ηπειρωτικήν Εστία».⁴ Συνοψίζω εδώ ολίγα από την μελέτη μου εκείνη. Ο πρώτος Ζαχαράκης, Δημήτριος, οπλαρχηγός του Βάλτου, είχε δυο γιους, τον Ζώη και πιθανώς τον Νικολάκη. Αυτοί οι δύο εδολοφόνησαν με πιστολιές έξω από τον Άγιο Νικόλαο τον Νέον της Πρέβεζας, τον καπετάν Γιωργάκη Σταθά, έπειδή είχε διώξει τον πατέρα τους (Δημήτρη) από το αρματωλίκι του Βάλτου.⁵ Κατόπιν φύγανε από την βενετοκρατούμενη Πρέβεζα (1717-1797) και κατέφυγαν ως φυγόδοκοι (κλέφτες) στην γειτονικήν οθωμανικήν περιοχόν της Λάμαρης. Η βενετσιάνικη επικράτεια έφθανε τότε έως τα υψώματα της αρχαίας Νικοπόλεως. Ο Ζώης Ζαχαράκης, όταν έμαθε ότι ο Αλή πασάς προσέβαλε την Πρέβεζαν, κατε-

³ Στεργιοπούλος Κωνσταντίνος Δ., *Το μικτόν Ηπειρωτικόν στράτευμα κατά την απελευθέρωσιν της Ηπείρου (Οκτώβριος-Νοέμβριος 1912)*, Αθήναι 1968.

⁴ Βασιλάς Ηλίας Β., «Οι κλέφτες Ζαχαράκηδες και ο καπετάν Γεωργάκης Σταθάς», *Ηπειρωτική Εστία*, τχ. 86, Ιούνιος 1959, σελ. 448-454.

⁵ Έγγραφο Βενετού Προβλεπτού Πρέβεζας, Μάρκου Τσικόνια, προς τον Βενετόν Προβλεπτήν Λευκάδος 12.3.1785.

χομένην από τους Γάλλους Δημοκρατικούς, μάζεψε τους παρασουλιώτες συντρόφους του, κάπου 100, και επολέμησε σαν σύμμαχος στο πλευρό τους στην μάχη της Νικοπόλεως κατά 12/24 ν.ημ. Οκτωβρίου 1798. Διέφυγε, γλύτωσε στη Λευκάδα με τον αρχηγό του Χριστάκη Καλόγηρο (εξ αυτού το όνομα του γεφυριού του Καλόγηρου έξω από την Άρταν) μετά τον χαλασμό της Πρέβεζας από τον Μουχτάρ, γιο του Αλή.

Στο Ξηρόμερο ο Ζώης Ζαχαράκης εντάχθηκε στο σώμα του κλέφτη Κοντογιάννη, ως πρωτοπαλλήκαρό του, και κατά τον Νικόλαο Πολίτη «αντέσχεν επιτυχώς κατά του Γιουσούφ Αράπη, όστις το 1806 διέτρεχε με ισχυράς δυνάμεις κατ' εντολήν του Αλή πασά την Αιτωλίαν προς καταπολέμησιν των αρματωλών και κλεφτών». ⁶ Ήταν η εποχή τού μεγάλου διωγμού των κλεφτών, τότε που ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης έγινε και θαλασσινός καπετάνιος πολεμιστής.

Πολλά δημοτικά τραγούδια αφηγούνται νικηφόρους συμπλοκάς τού Ζαχαράκη προς τον φοβερόν Δερβέναγαν του Αλή, Γιουσούφ Αράπη, γράφει ο Νικόλαος Πολίτης. Αυτά ανάμεσα στα 1790-1810. Το υπ' αριθμ. 62 τραγούδι της συλλογής του Πολίτη αναφέρεται σε μια συμπλοκή του:

«Μπουλούκια ούθε βρίσκεστε, όλα να μαζωχτήτε
τι βγήκε ο Σούφης το σκυλί και κυνηγάει τους κλέφτες.
Κι όσοι κλέφτες τακούσανε πάνε να προσκυνήσουν.
Ο Ζαχαράκης μοναχά δεν πάει να προσκυνήσει,
ράχη σε ράχη περπατεί, λημέρι σε λημέρι.
Εγώ ραγιάς δεν γίνομαι, Τούρκους δεν προσκυνάω» κ.λπ. ⁷

Στο υπ' αριθμ. 62 τραγούδι της Συλλογής του Πάσσοβ, γίνεται λόγος για την καταστροφή από τα παλληκάρια του Ζαχαράκη, του σώματος του διαβόητου Ντερβέναγα του Αλή πασά, Γιουσούφ Αράπη, από 26 στίχους. Δημοσιεύουμε τους τελευταίους στίχους, όπου ο Σατράπης της Ηπείρου βρίζει τον αξιωματικό του:

«Ιουσούφ Αράπη μασκαρά, γαιδουρογεννημένε,
σαν ήταν κλέφτες δυνατοί, τί πήγαινες κοντά τους;
Μου χάλασες τ' ασκέρι μου, τα πρώτα παλληκάρια». ⁸

⁶ Πολίτης Νικόλαος, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, Αθήνα 1914, σελ. 69.

⁷ Πολίτης Νικόλαος, *ό.π.*, Αθήνα 1914, αρ. 62.

⁸ Passow Arnold Thomas Gottfried, *Τραγούδια Ρωμαίικα, Popularia carmina graeciae recentioris*, Λειψία 1860, αρ. 62.

Ο παλαιότερος αυτός Ζώνης Ζαχαράκης, κλέφτης, όπως είπαμε, στο Βάλτο, καταγόμενος από την Καμαρίνα, μαθαίνοντας τον κίνδυνο της κατεχομένης από τους Γάλλους Πρέβεζας (Ιούνιος 1797 - Οκτώβριος 1798) εκ μέρους του Αλή πασά, σπεύδει εις τους Παρασουλιώτες, στρατολογεί καμμιά εκατοσταριά και πολεμάει στη Νικόπολι, με ηγέτην τον Χρηστάκη Καλόγηρο κατά του επιτεθέντος στρατού του Μουχτάρ πασά.

Μετά την ήττα του γαλλικού σώματος (Οκτώβριος 1798) και οπισθοχώρηση, σώθηκε με τα παλληκάρια, εμπάρκάρισε σε τρία καΐκια στην Παργηνόσκαλα, με τον επίσης γαλλόφιλο Πάνο Τσαρλαμπά και Χρηστάκη Καλόγηρο και ήλθε στην Λευκάδα.

Αυτοί και άλλοι Σουλιώτες και Παρασουλιώτες θα διοργανωθούν από τους Γάλλους στο περίφημο Regiment Albanais (1804-1814).

Γιος του ως άνω Ζώνη Ζαχαράκη είναι ο Γεώργιος, που ως σύμμαχος των Αλβανών πρωτοστατεί στο επαναστατικό και αποσχιστικό κίνημα κατά του Σουλτάνου Αλβανού φυλάρχου Γκιώνη Λέκκα ή γνωστότερου Γκιωλέκα το 1847 και στην εισβολή στην Ήπειρο κατά τα Κριμαϊκά το 1854. Περισσότερα για το κίνημα του Γκιωλέκα και της στρατιωτικής Ελληνικής επιχειρήσεως του 1854-55 στην Ήπειρο έγραψαν πολλοί, όπως ο έξοχος ιστορικός καθηγητής Άγγελος Παπακώστας και ο εξάιρετος Ευριπίδης Σούρλας, παιδαγωγός και ιστοριοδίφης. Ο Ζαχαράκης, επονομαζόμενος Τζώρτζης, ως ανήκων στη σουλιώτικη φάρα των Τζωρτζαίων, έχει γιο τον Κώστα Τζώρτζη ή Ζαχαράκη, τον άξιο πολέμαρχο του πολέμου του 1897, τότε που αποβιβάσθηκε στην Σαλαγόρα με τους ενόπλους του ο Τιμολέων Ν. Μπότζαρης. Τότε το ηρωικό χωριό Καμαρίνα σηκώθηκε στα όπλα, κατεστράφηκε, και πολλοί Καμαρινιώτες επήγαν και συνώκισαν τη Νέα Καμαρίνα ή το Μυρτάρι. Ο εν λόγω είναι πάλι ο συμπολεμιστής οπλαρχηγός υπό τον τότε υπολοχαγόν Δημήτριον Τ. Νότη Μπότσαρη, τον οποίον αναφέρει τόσες φορές στο σύγγραμμά του ο σημερινός ένδοξος στρατηγός, στο έξοχο βιβλίο του.⁹ Ούτος απεβίωσε την 4^η Νοεμβρίου 1919 στην Νέα Καμαρίνα, σε ηλικία 56 ετών, λαμβάνων μια μικρή πολεμική σύνταξη. Η γυναίκα του ζη ακόμα, τρόφιμος στο Στυλιάνειο γηροκομείο της Πρέβεζας, ονομάζεται Βασιλική είναι 100 ετών.

⁹ Στεργιόπουλος Κωνσταντίνος Δ., *Το μικτόν Ηπειρωτικόν στράτευμα κατά την απελευθέρωσιν της Ηπείρου (Οκτώβριος-Νοέμβριος 1912)*, Αθήναι 1968.

*ΕΙΚΟΝΑ 2: Ο ιερέας Μιχαήλ Παπαγεωργίου ή Παπαμιχαήλ
(Αρχείο ιατρού Γεωργίου Δ. Παπαμιχαήλ)*

Κατά τον έγκριτον ιστοριοδίφην και μελετητή της ιστορίας τού Σουλίου και Ζαλόγγου δημοδιδάσκαλον κ. Γεώργιον Σακκάν, ο καπετάν Κώστας Τζώρτζης ή Ζαχαράκης, των πολέμων του 1912 και 1897 είχε τρεις άλλους αδελφούς, τον Γιάννον, τον Μίχον και τον Ζώη. Κατά τη μάχη στον Αιταξιάρχη, στη Καμαρίνα, με τους Τούρκους το Μάη του 1897, όπου σκοτώθηκαν πάνω από τριάντα επαναστάτες Καμαρινιώτες, Λευκαδίτες και Πρεβεζάνοι, ο Ζώης Τζώρτζης, συλληφθείς από τους Τούρκους, κρεμάσθηκε ανάποδα πάνω από φωτιά και από τον καπνό και τη φωτιά εξέπνευσε.

Στην ίδια μάχη, συνελήφθη και ο ιερέυς Παπαμιχαήλ (Εικ. 2), που κρεμάσθηκε από τους Τούρκους. Ο γιος του Δημήτρης Παπαμιχαήλ, αποβιώσας το 1963, είχε λάβει επίσης μέρος και στην μάχη του Ζαλόγγου το Μάη του 1897, είκοσι χρονών, και σαν αντάρτης στο σώμα του θείου του Κώστα Τζώρτζη, στον πόλεμο του 1912, όπου τραυματίσθηκε στο πόδι στην μάχη της Νικοπόλεως (20.10.1912). Ο αυτός Δημητράκης Παπαμιχαήλ διετέλεσε και αντάρτης στις ομάδες του Ναπολέοντος Ζέρβα, στον καιρό της κατοχής (1942-1945), επιδείξας ανδρεία και φρόνησιν.

Η φάρα των Τζωρτζαίων είναι σουλιώτικη, την αναφέρει ο Παναγιώτης Αραβαντινός. Τους είχαν παραχωρηθή ως τόπος εγκαταστάσεως η Καμαρίνα, μετά τη συνθηκολόγηση του Σουλίου, το 1803 από τον Αλή πασά. Μαζί με την ως άνω φάρα, είχαν πάει και οι σουλιώτικες φάρες του Μπούσμπα, του Κακαμπίνη, του Φωτομάρα. Μετά εξάμηνο από την εκεί εγκατάσταση τούτων, έστειλεν ο Αλή πασάς εκστρατευτικό σώμα, αιφνιδίως, να τους εκδιώξει, κατά τον ιστορικό Κασομούλη. Τότε έγινε η ηρωική τραγωδία του χορού του Ζαλόγγου.

Οι δύο ή ο ένας από τους αρχηγούς της φάρας των Τζωρτζαίων, ο Ζώης, προσεχώρησαν στο σώμα του κλέφτη Κατσαντώνη, παίρνοντας το ψευδώνυμο Ζαχαράκης, που τούς τραγουδάει η δημοτική Μούσα, όπως λέγω, πιο πάνω.

Υποθέτω όμως, ο ένας Γεώργιος (Ζαχαράκης), υπηρετήσας ως μισθοφόρος (1717-1790;) στους Βενετούς –όπως και ο Σπύρος Μπότσαρης (1645-1745), που το σπίτι του στη βενετοκρατούμενη Πρέβεζα (1717-1797) σωζόνταν ως το 1931– έλαβε, το όνομα Τζώρτζης επί το ιταλικώτερον. Ο ίδιος υπηρέτησε και στο Ελληνικό Σύνταγμα, που ίδρυσαν οι Γάλλοι Δημοκρατικοί στην Κέρκυρα το 1804, γι' αυτό στο σύγγραμμα του κ. Δημητρίου Τ. Μπότσαρη ονομάζεται Ζωρζ, επί το γαλλικώτερον. [Το Σύνταγμα] ονομάζεται συνήθως Regiment Albanais, γιατί μιλούσαν Αλβανιστί, πράγματι, όμως, ήσαν Χριστιανοί Ηπειρώτες Ορθόδοξοι και δίγλωσσοι, όπως και οι Σουλιώτες.